LITERATURA STRAINĂ

ANDRÉ DE LORDE

EXPERIENŢA

Mă dusesem în vizită la bătrânul meu prieten doctorul André Demare. Nu-l văzusem dela înmormântarea domnişoarei Marta Charrier, logodnica lui.

Era fiica eminentului profesor Charrier, care se făcuse cunoscut prin experienţele sale asupra decapitaţilor şi prin lucrările lui asupra supravieţuirii creerului şi a inimei.

El a dispărut de prin saloane şi amfiteatre de când fiica sa — pe care o iubise cu pasiune — fu omorîtă într'un accident de automobil.

Se zice că acum călătoreşte ca să uite necazul ce l'a izbit.

Când intraiu în cabinetul doctorului Demare, o cameră vastă încărcată de instrumente, el era în picioare lângă fereastră, cu fruntea rezemată de geam şi cu privirea pierdută...

La sunetul vocii mele, se întoarse şi alergă să-mi strângă mâinile cu putere. Supărările îl schimbaseră mult. Îi vorbii despre lucrările sale şi cele ale lui Charrier, maestrul său, pe care-l continua.

In cursul conversaţiei, privirea îmi căzu pe un instrument ciudat, un fel de maşină electrică, pe care n'o văzusem niciodată la prietenul meu.

— E o nouă invenţie a ta? îl întrebaiu.

— Nu, răspunse el apăsat, aparatul acesta a fost construit după indicaţiile lui Charrier. Servea la nişte studii cari au fost întrerupte de catastrofa...

— Explică-mi funcţionarea, mă grăbii eu să-l întrerup, pentru a-i schimba cursul gândurilor.

Fuse o tăcere, apoi el vorbi:

— Tu ştii care era teoria lui Charrier. Moartea, în cel mai mare număr dintre cazuri, e caracterizată prin încetarea inimei de-a funcţiona. Incetarea aceasta este ea fără leac? Nimeni n'o ştie. Charrier pretindea că s'ar putea salva oamenii dacă li s'ar putea pune inima în mişcare prin mijlocul unei excitaţii electrice, care i-ar putea reda, artificial, bătăile. Operarăm mai întâiu asupra animalelor, apoi, când se înfăţişa posibilitatea, la spital, asupra oamenilor.

— Şi cari au fost rezultatele?

— Această maşină, reluă el, a adus mari servicii în cazuri de sincope sau de asfixieri prelungite. Ea a salvat mai multe fiinţe, fiind pe pragul morţei.

— Interveniţi multă vreme după, sau numai decât?...

— Numai-de-cât... pe morţi nu-i mai poate învia! Fiindcă după câteva ceasuri de descompuneri chimice săvârşite în corpul celui sucombat, moartea se sălăşluieşte definitiv...

* * *

Mă apropiai de ciudata maşină pentru a o examina mai bine: era un fel de dinam, legat printr'un fir lung de un instrument de metal. Demare îmi explică cum se obţine un curent alternativ întrerupt după ritmul normal al diastolei şi al sistolei.

Inima fiinţei era pusă în comunicaţie directă cu electrodul, printr'o tăetură adâncă făcută la epigastru.

In timp ce-mi dădea aceste explicaţii, pe mine mă urmăria un gând. Marta Charrier nu fusese omorîtă numaidecât în căderea aceea grozavă din automobil, ci sucombase mai târziu din pricina rănii avute în accidentul provocat de ciocnirea puternică a maşinei.

Ce prilej măreţ, de experienţă, pentru Charrier!

Şi-mi închipuiam scena lugubră a acestui tată, măcelărind cadavrul fiicei sale, pentru a-i insufla în inimă o nouă viaţă. Nu putui rezista unei curiozităţi bolnave şi cu riscul de-ai reînvia amintiri dureroase, îl întrebaiu:

— Pentru ce n'ai încercat o experienţă asupra corpului logodnicei tale?

— Am încercat, răspunse el, surd.

Şi apucându-mă de braţ:

— Făgăduieşte-mi că nu vei destăinui nimănui ceea ce-ţi voiu spune. Lumea nu trebuie să ştie.

Îi făgăduii, punând zălog prietenia care ne lega.

— Eram gata să ne apucăm de lucru, Charrier şi cu mine, când furăm înştiinţaţi. Marta neînsufleţită. Nici unul, nici altul nu voiam să credem în moartea ei. O ascultarăm tulburaţi, în speranţa de a surprinde o pulsaţie. Apoi, când îndoiala nu mai fu cu putinţă, brutalitatea dezastrului ne zdruncină conştiinţa amândorura.

* * *

Nu ştiu cât timp dură aceasta, nici cum o transportarăm în patul ei. Insă fui trezit pe neasteptate de strigătul pe care-l scoase Charrier. „Suntem nişte mizerabili să plângem ca copiii în loc de-a lucra, de-a încerca asupra ei o ultimă experienţă!"

Mă silii, în zadar, să-i arăt că aceasta ar fi o profanare inutilă, de oarece murise mai mult de un ceas, iar descompunerea corpului începuse. El nu voia s'audă nimic în exaltarea şi delirul său şi termină prin a mă convinge şi pe mine.

Eu n'aş fi avut curajul să ating cu mâna corpul acela, pe care-l iubisem cu atâta respect. El fuse acela care făcu operaţia. Curse puţin sânge, lucru care îi mări speranţa. Il văzui punându-şi capul pe pieptul moartei, fără a culege cea mai mică tresărire. Cu o mână ţinea electrodul şi cu cealaltă, adusese, blând, în jurul gâtului său, braţele palide ale copilei sale. Astfel, părea că încă, de-acolo din mormânt, ea simte durerea tatălui său. Atunci mă dusei în camera vecină, care era laboratorul unde se găsea dinamul şi, cu mâna pe mânerul regulatorului, dăduj drumul la curent. De-odată îl auzii pe Charrier strigând: „N'a murit... a mişcat... da... respiră încă..."

Intr'adevăr, crezusem c'am auzit şi eu un fâşâit în tăcerea aceea funerară. O speranţă nebună mă năvăli, fără voia mea. In zadar, raţiunea mea atribuia fenomenul acesta, reflexelor cunoscute ale galvanizaţiei. Voiam să cred într'un miracol. Lupta aceasta, împotriva morţii necruţătoare, mă tulbura. O groază misterioasă mă copleşia. Inima mi se bătea să sară din piept şi mi se părea că bătăile acestea transmise prin fir ajungeau până la moartă.

Prin uşa rămasă întredeschisă, îl auzii pe Charrier vorbind. Vocea îi era atât de nesigură încât de-abia i-o mai recunoşteam.

Isi chema fata pe nume, îi spunea cuvinte dulci, o poniura să deschidă ochii. Apoi fu un strigăt: „Ii bate inima!... vă spun c'o aud bătând... opriţi curentul...". Vrusei să vorbesc; emoţia mă paraliza. Cu toată certitudinea ce-o aveam că durerea îi zdruncinase raţiunea bătrânului, mă supusei ca niciodată, ordinului său...

* * *

Trebuia să fi fost miezul nopţei, când l'auzii din nou pe Charrier adresându-se copilei sale: „Lasă-mă să mă ridic... desfă-ţi braţele de după gâtul meu, micuţa mea... sunt obosit... aşi vrea să mă odihnesc... Nu le înţepeni aşa... Ştii bine că nu vreau să plec... Nu, nu te voiu părăsi..."

Indoiala nu mai era cu putinţă. Era în prada unei halucinaţii înfricoşătoare. Mă întrebaiu dacă nu trebuia să părăsesc aparatul pentru a mă duce să-l trezesc pe Charrier din delirul său.

In acest moment un strigăt de groază se răspândi prin casă, urmat îndată de chemări disperate: „Ajutor!... Andrei!... Mă ţine!... Nu vrea să-mi dea drumul.. vrea să mă strângă de gât..."

In acelaş timp veni ca un zgomot de luptă şi văzui — spectacol înspăimântător — pe Charrier repezindu-se spre uşa camerei, trăgând după el, atârnat de gât, cadavrul grămadă pe covor cu povară cu tot. Alergaiu repede şi încercaiu să-l desprind din înfricoşătorul cleşte, pe vrul fiicei sale. Făcu câţiva paşi zbătându-se şi se prăcare-l formau braţele moartei.

Faţa lui liniştită nu se clintise şi nu-şi întipărise nici o trăsătură de sforţare în rezistenţa lui de neînvins.

Mărturisesc că raţiunea mea oscilă o clipă. In momentul acesta, cea mai mică coincidenţă, o lumină stinsă din întâmplare, o uşă deschisă subit, un zgomot oarecare, ar fi fost de ajuns poate să-mi dezechilibreze pentru totdeauna creerul. Insă, printr'o sforţare deznădăjduită, îmi chemai toată voinţa mea şi ajunsei să recâştig puţină luciditate.

Charrier nu era decât leşinat. Marta zăcea alături, rece şi ţeapănă.

Inţelesei atunci ceea ce se petrecuse: în timp ce tatăl se uitase halucinat în braţele fiicei sale, fusese surprins de acel fenomen bine cunoscut al răcelei cadaverice care nu apare decât câtva timp după moarte. Rigiditatea aceasta era atât de mare, încât fusei nevoit să descleştez braţele moartei cu lovituri de ciocan pentru a-l putea desprinde pe Charrier, de colierul său macabru.

După îngrijiri energice îşi reveni. Insă mă privi fără să mă recunoască şi răspunse întrebărilor mele prin vorbe fără şir, care culminară pe neaşteptate într'un hohot de râs strident.

Era nebun.

A trebuit să fie închis în taină şi familia lui împrăştie svonul că el călătoria, departe, pentru a-şi uita durerea.

Traducere de C. CRISTOBALD

* * *

Albert Samain

Măcelarul

Ardagon, măcelarul cel roşu la figură
Cu un cuţit ce-i şade sclipind prins de centură,
Pe-un bou din grajd îl mână către şopronul nou
Şi lung cată spre vacă, mugind, sărmanul bou
Copii din sat, din cele mai depărtate case,
Deşi azi arendaşa pe toţi îi alungase,
Vin mai numeroşi încă şi strânsu-s'au şirag
Ca muştele când oale de miere le atrag.
O frânghie înfrânge a boului cerbice
Şi neavând puterea de jos să se ridice,
El fruntea nemişcată şi-o 'ntinde-acum în dar
Ca nicovala 'n care va bate un fierar.
E gata tot. In curte pier orice şoapte'n pripă
Ciocanul greu se'nalţă, se clatină o clipă,
Pluteşte, şovăeşte, şi crunt, neaşteptat,
Loveşte-apoi în craniul ce surd a răsunat.
Se prăbuşeşte boul, şi 'n larga crestătură
Se'nfige fără milă cuţitul din centură,
Iar sângele ţâşneşte în valuri, fumegând.
Pământu'n jur e roşu. Ardagon rând pe rând
Cuţitul îl înfige în pântece şi'n spate
Insuflefind iar viaţa în vinele umflate,
Şi toţi copiii 'n preajmă, deşi-s cu chip volos,
O căpă se'n fioară de-al sângelui miros.

Micul Palemon

Micul Paleom, care de opt ani e abia,
Un ţap din loc urneşte cu greu, căci ţapul vrea
Să-l tragă după dânsul şi mişcă-ale lui coarne
Acl vrând să-l împingă, aci vrând să-l întoarne
Şi corp la corp se luptă cu ţapul svăpăiat
Şi 'n fărnă se propteşte adânc dârzul băiat.
De gât apoi temeinic cu mâinile se-agaţă,
De coarne se fereşte să nu-i împungă 'n faţă
Şi roşu, scrâşnind dinţii, dând ne 'mblânzit din cap,
Triumfător aduce la grajd pe negrul ţap.
Iar mama lui cu plete de aur, Lyzideea,
Care-un copil în braţe avea în clipa-aceea
Se bucură văzându-i puterea, şi cu drag
Surâzătoare-l cheamă să vină lângă prag,
Ii şterge 'n grabă fruntea cea de sudoare plină
Şi ochii ei, mândri maternă-i ilumină.

Myrtil şi Palemona

Myrtil şi Palemona, copii ce sunt păstori,
Se fugăresc în lunca cu iarbă şi cu flori,
Se fugăresc, ca vremea să nu le pară lungă
Si-ades bobocii de gâscă în drumul lor alungă.
La joacă Palemona e'nvinsă de Myrtil
Si el o prinde 'n braţe cu râsu-i de copil.
Dar forme noui, străine, sub rochia uşoară
El simte cum palpită, şi 'ndată se 'nfioară
Căci dubla rotunzime a sânilor 'ei goi
Ţâşni ca două fructe sub mâna lui apoi.
Jocu-i sfârşit.... Si par 'că desleagă-o taină adâncă
Myrtil, căci îl mângâe, şi-i mai mângâe încă.

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

* * *

Din viaţa lui Dostoiewscki

de Sergiu Perski

Dela comisia de anchetă, afacerea fu trimisă unei comisii de judecată, prezidată de generalul Perovschi, care faţă cu lipsa de probe voia să achite pe toţi preveniţii. Apoi chestiunea merse în faţa Auditoriului general, în urmă

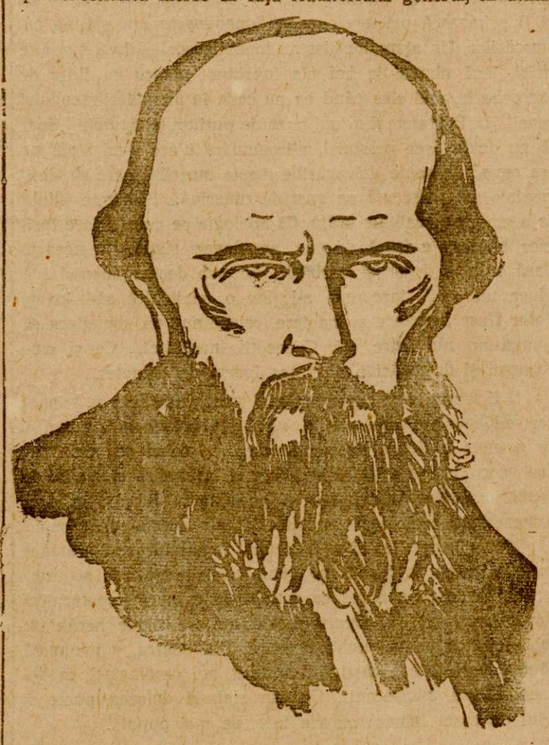

Dostoievski

fu supusă legii marţiale în virtutea căreia toţi acuzaţii, afară de unul (Palm), fură condamnaţi la moarte. Nici unul din ei nu ştia, că sentinţa a fost pronunţată. La 22 Decembrie [1]), dimineaţa, observară o oarecare animaţie, pe coridoare şi bănuiră ceva neobişnuit. După Spechnef, unul din prizonieri, era ora şase. La şapte, fură urcaţi în dube şi duşi. Dacă ne luăm după cele spuse de Dostoiewsky, condamnaţii au fost trimişi mai întâiu să-şi ia hainele cele mai curate, ceeace de fapt făcură sub supravegherea unui inspector. Spechnef, care nu putea să înţeleagă unde sunt conduşi, presupuse că urma să li se citească hotărîrea şi că, întrucât erau judecaţi după legea marţială, această cetire va avea loc în cazarma corpului de gardă.

Dar drumul ţinu foarte mult. — „Unde ne duceţi?" întrebă Spechnef pe un soldat. — „Nu ne e îngăduit să vă spunem", răspunse omul. Era un ger puternic şi prin geamurile acoperite de ghiaţă, prizonierii nu puteau vedea străzile. Spechnef încercă să desgheţe geamul, punându-şi degetul pe el. — „Nu face asta", îi zise soldatul. „Dacă nu, au să mă bată". Spechnef renunţă atunci să-şi satisfacă curiozitatea.

„In sfârşit, sosirăm", scrie Spechnef. „Era şapte şi jumătate. In faţa ochilor noştri înspăimântaţi, se ridică un eşafod şi douăzeci de stâlpi. Furăm urcaţi pe eşafod şi aşezaţi pe două rânduri. Nouă de-oparte şi unsprezece de cealaltă. Puţin mai târziu, Auditorul ne ceti sentinţa. In timpul cetirii, soarele se arăta... Şi Dostoiewski, aşezat aproape de mine şi de Durof, ne şopti:

— „Nu pot crede că vom muri".

Durof ne arătă o căruţă mare, acoperită cu pături groase, care tocmai sosise.

— „Sunt coşciuge pentru noi". Nu ne mai îndoim. Moartea era aci [2])...."

Cuvintele care-l loviră pe Dostiewschi, în chip cu totul ciudat la cetirea sentinţei, fură acestea: „...sunt condamnaţi, să fie spânzuraţi..." El repetă încet după auditor: ...„condamnaţi să fie împuşcaţi". [3]).

Alte câteva mici amănunte rămaseră încă gravate în memoria lui: Odată cetirea sentinţei isprăvită, auditorul îndoi hârtia, o puse în buzunar, îşi ciupi urechea dreaptă şi coborî încet de pe eşafod. Preotul, cu un crucifix în mână, îl înlocui şi invită pe condamnaţi să se spovedească. La vederea preotului, se risipiră şi ultimile speranţe, căci nimeni nu putea concepe că lugruba comedie va fi împinsă până aci. [4]) Cu toate acestea, trei condamnaţi fură legaţi la stâlp: Petraşevschi, Monbeli şi Grigorief. In faţa fiecărui stâlp se aşeză un ofiţer cu patru soldaţi. Comandă răsună. Puştile se ridicară. Dostoievschi povesti mai târziu, că nu arătase nici-o părere de rău, când se gândi la părăsirea vieţii. Nu se gândea la nimic, ci numai la fraţii săi. Dealtminteri, n'avea vreme să se gândească mult la orice. Simţia numai un fel de teamă mistică la gândul că intră într'o viaţă nouă, într'o viaţă necunoscută. Credea cu toată puterea sufletului în nemurire. Dar deşi era zdruncinat sufleteşte, rămase stăpân pe sine. D-nul Zagulief, care se afla acolo, nu departe de eşafod, spune că Dostoievschi nici nu pălise când urcase treptele cu un pas hotărît şi că avea aerul de a fi mai mult grăbit decât emoţionat. Nu rămânea decât să se comande foc şi totul s'ar fi isprăvit. In acest moment, o batistă fu agitată şi execuţia suspendată. Douăzeci şi patru de ani mai târziu, (în 1873), Dostoievschi însemna astfel starea de spirit a lui şi a camarazilor lui în **Jurnalul unui scriitor.**

„In picioare pe eşafod ascultam cetirea sentinţei, fără a arătă cea mai mică părere de rău, fără îndoială nu puteam să garantez pentru toţi camarazii mei, dar cred că nu mă înşel afirmând, că atunci fiecare din noi ar fi considerat ca ceva necinstit să-şi nege convingerile, chiar cu preţul vieţii. Sentinţa de moarte care mi se citea nu era o glumă. Eram cu toţii convinşi că trebue să fie executată şi-am trăit zece minute neînchipuit de groaznice în aşteptarea supliciului. In acest timp, unii din noi (aceasta o ştiu sigur) se reculeseră instinctiv şi meditară asupra trecutului, căindu-se poate de câte-va fapte (acelea care va rămâne pe conştiinţă toată viaţa), dar cauza condamnării noastre, năzuinţele, ideile pentru care mergeam la moarte nu ne păreau ca vrednice să deştepte căinţe.

Supliciul nostru ne părea un martiriu cu totul nemeritat, care ne purifică şi graţie căreia noi toţi urmă să fim mântuiţi..." [5])

In legătură cu groaza pe care condamnaţi la moarte o simt în ora supliciului prinţului Mişchin, în **Idiotul**, se exprimă astfel:

„Gândiţi-vă la tortură. Ea este întovărăşită de răni, de dureri corporale şi asta ne distrage dela suferinţele morale. Numai rănile ne fac să suferim până în clipa din urmă. Totuşi durerea cea mai puternică nu stă în aceste răni, ci în siguranţă că după o oră, un sfert de oră, o clipă, o jumătate de clipă, sufletul va zbura din corp şi că vei fi un cadavru... In clipa când pui capul sub cuţit, sau auzi lunecând satârul, acest sfert de clipă este cel mai îngrozitor. Cine a spus că natura omenească este în stare să îndure acestea fără să te apuce nebunia?... De ce această insultă monstruoasă, inutilă şi zadarnică?... Sunt oameni cărora le-ai cetit sentinţa de moarte, pe care i-ai lăsat să sufere aşteptând această moarte şi apoi... le-ai zis: „Du-te, te iert". Ei ar puteă să vă povestească impresiile lor. Insuşi Christ a vorbit de această groază, de această teroare..."

* * *

A. REISEN

Vremea

Vremea este o bătrână
Fără minte, fără cap
Şade pe un jeţ tăcută
Impletind la un ciorap.

Oamenii îi sunt copiii
Pân'la sânge ei se bat
Ea n'aude şi nu-i pasă
Impletind ne'ncetat.

Oamenii îi sunt copiii
Grija îi apasă greu,
Ea nu simte, nu pricepe;
Impletind mereu, mereu...;

Până când femeie proastă
Au doar toate un sfârşit!
Dar ea cască somnoroasă
Si'mpleteşte liniştit...

Zilele mele

Cea de ERI mi-a fost amară
AZI e plină de nevoie
AZI şi ERI stând la olaltă
Ţes pe MÂINE anevoie

Parcă pot ceva să facă!
Aste două nenorocuri!
O să iaş'o zi de MÂINE
Doar de râs şi de bâţjocuri.

(Trad. din Idiş de DRD. WILLY IANCULOVICI

* * *

Note

In jurul captivantei personalităţi a lui Byron, s'au scris mulţime de volume cu prilejul comemorărei de anul trecut. Astăzi publicistul francez Felix Rabbe publică o lucrare „Les maitresses autentiques de Lord Byron" în care studiază sentimentalitatea marelui poet englez şi dă foarte preţioase lămuriri asupra Carolinei Lamb, Jane Claire Clairmont şi Contesei Guiccioli, pe care biografii de până acuma le-au lăsat în umbră.

Byron iubea cu pasiune, dar pentru foarte scurt timp. Era nedelicat cu femeea şi prefera tuturor, pe cele uşoare, către care îl îndruma o perversă sensualitate.

* * *

In Italia a murit scriitoarea Dora Melegari, fiica unei elveţiene şi a unui italian exilat la Lausanne. Ştia la perfecţie limba franceză în care a scris romanele „Ames dormantes" şi „Les trois capitales". Remarcabil e studiul său psihologic: „Faiseurs de peines et faiseurs de joies". Colaborase la Revue Gubernatis, condusese Revue Internationale. Se născuse la 1847.

* * *

Henri Céard, ultimul supravieţuitor al naturalismului, a murit la Paris în vârstă de 73 de ani. Mai întâi învăţase medicina, apoi intră în administraţie şi era conservator al muzeului Carnavalet, când apăru prima sa nuvelă în „Les soirèes de Medan" a lui Zola şi fraţii Goncourt.

* * *

1) 1849.

2) In realitate, în căruţă erau câteva bârne şi haine de prizonier, destinate condamnaţilor, dintre care unii, ca Petraşevschi, fură trimişi direct în Siberia, după coborârea de pe eşafod.

3) Desigur că printr'o reminiscenţă a acestei scene tragice *Idiotul* se exprimă în termenii aceştia: „In creerul unui condamnat la moarte se agită gânduri multe, toate repezi şi neisprăvite: Aceasta are un neg pe frunte. Iată călăul. Unul din nasturii uniformei lui e ruginit."

4) Nu se poate spune cu siguranţă de unde veni ideea de a se organiza această sinistră comedie. E sigur totuşi, că nu putea să se joace fără asentimentul ţarului Nicolae I care voia astfel, se spune, să dea o „leţie salutară" „tinerilor descreeraţi".

5) Abia mai târziu, în închisoare, Dostoievschi a recunoscut „greşeala" sa şi a declarat că „poporul ar fi respins năzuinţele şi ideile sale".